

Boemia

ČESKÝ-ITALSKÝ PŘÍBĚH

text LUCIE CHVOJKOVÁ, foto .....

V české historii se odehrála řada dramatických událostí, o kterých už ale dnes mnoho nevíme. Jednou z nich je i nucený pobyt tisíců italských rodin v různých částech Čech během první světové války. Je to příběh lidí, kteří si od nás odvezli české tradice, předali svou lásku k Čechům svým dětem a vnukům a češtinu nezapomněli do konce svého života, i když se mnozí z nich do Čech už nikdy nevrátili.

Představte si, že jednoho dne najdete na domovních dveřích přilepený příkaz k evakuaci. Máte čtyřicet hodin na to sbalit si pár nejněžnějších věcí na pár dní. Tečka. Víc se nedozvíte. Limit: padesát kilogramů na rodinu. Další den se stanete součástí lidské řeky, která se suně z vašich hor dolů do údolí. Na nádraží odevzdáte svo-

je krávy a telátka, za které nikdy nevidíte žádnou náhradu. Nastoupíte do vagonů pro dobytek a vlak vás odváží i s dětmi a starci neznámo kam. Ani ve snu by vás nenapadlo, že strávíte dlouhé čtyři roky ve vzdálené zemi zvané Boemia (v Itálii používají verzi bez h, pozn. aut.).

Něco takového prožívali obyvatelé dnešního Trentina nebo chcete-li Tri-

dentska, které se stalo za první světové války ze dne na den rakousko-italskou frontou. Tehdy bylo toto území ještě součástí Rakouska-Uherska. Vojenské velení rozhodlo celou oblast evakuovat do vnitrozemí. Příkaz se týkal celkem 75 tisíc lidí. Muži už byli dávno odvedeni na frontu, a tak se hlavami rodin staly ženy, které musely projevit mnoho síly

a statečnosti. Evakuováno bylo i obyvatelstvo celého Ledrenské údolí, ležícího poblíž jezera Lago di Garda. Komunita zdejších lidí si žila poklidným životem v sevření okolních hor, které jim dodávaly pocit bezpečí. Většina zdejších lidí údolí nikdy neopustila. Příkaz k vysídlení byl pro ně o to větším šokem.

ŽIVOT V ČECHÁCH

Když vlak zastavil, byli lidé přiděleni do několika obcí, především ve středních Čechách. Noclehárny pro ně byly zřízeny ve školách, hostincích, někde dokonce v márnici. Všichni spali na zemi. Okny si je zvědavě prohlíželi Češi. Mluvili jiným jazykem a nebylo jednoduché se s nimi dorozumět. Italské ženy a starci začali pomáhat Čechům v zemědělství, ženy především při práci na polích, děti pásly husy. Češi postupně vůči nezvaným hostům ztratili svou nedůvěru a přijali je do svých rodin. Italské děti se nový jazyk naučily rychle a česká slova stále opakovaly. Maminky si ale nepřály, aby mezi sebou

mluvily česky, a tak si často vysloužily pár pohlavků. Schopnost dětí osvojit si rychle češtinu se jim však brzy hodila a začaly je s sebou brát na nákup jako tlumočnický.

„Když jsem byl malý, babička Laurina Costanza mi vyprávěla o zemi Boemia, zpívala mi písničky v divném jazyce a vyprávěla mi o Mařence, se kterou prožila v Čechách ve Všeni (nedaleko Turnova,

ské kamarádce. Když je pak konec války rozdělil, Vávra se vrátila s rodiči domů. S Maruškou se už nikdy neviděla, přesto na sebe nezapomněly do konce života.“

Každodenní soužití Čechů a Italů se neobešlo bez kuriózních situací. Zvyky italských a českých obyvatel se lišily i v kuchyni. Nostalgiu po domově zaháněli Italové přípravou polenty z kukuřičné mou-

pozn. aut.) čtyři roky,“ vypráví sympatický černoooký Trentiňan Luca Zendri. „Často vzpomínala, jak v Čechách pásala husy a jak jí tam začali říkat Vávra. Mařenka jí tajně nosila chleba, což nebylo vůbec jednoduché, protože ho doma sami měli málo a její tatínek ho zamykal do skříňky. Mařence se ale vždycky podařilo kousek ho schovat do zástěrky a přinést své ital-

ky, která se v Čechách dala sehnat velmi levně. Vojáci ji nazývali „prasečí moukou“, protože sloužila jen ke krmení dobytka. Nebyla sice tak jemná, jak byly italské hospodyňky zvyklé z domova, ale polenta se z ní připravit dala, což bylo důležité. Používání kukuřičné mouky dokázali Češi pochopit celkem snadno. Vaření lebedy, listů pampelišek nebo úprava vařeného řepkové-

ničky Tiarno di Sotto a začala mezi námi probíhat korespondence.“

V roce 1992 zastavil ve Všeni autobus s italskou poznávací značkou. Mezi místními, kteří přišli italské návštěvníky přivítat, byla i paní Marie. Běžela k autobusu v naději, že z něj vystoupí i její nejlepší kamarádka. Laurina alias Vávra sice přijet nemohla, byla v něm však její sestřenice, která od ní přivezla pro Mařenku alespoň zprávy a pozdravy. A ta je s radostí opětovala. „Když se po dlouhých letech dostala babičce do ruky fotografie její Mařenky s věnováním na zadní straně, vyběhla ve svých dřevácích několikrát na kopec ke kaplička a zpátky, aby tam poděkovala,“ vypráví Luca Zendri. „Pobíhala sem a tam a pořád vykřikovala dojatě: ‚Já to věděla! Mařenka žije! Moje sestřička... Nikdy jí nebudu moci vrátit všechn ten chleba, který nám nanosila. Jednou se tam nahore zase sejdem.‘ Museli jsme ji uklidnit, protože jsme se báli o její zdraví.“

V červnu 2008 se odehrála v Ledrenském údolí velká sláva za účasti stovek místních obyvatel, českého velvyslance v Itálii Vladimíra Zavázala, představitelů ledrenských i osmi českých měst a obcí, kam byli italští uprchlíci umístěni. Světlo světa spatřila kniha se vzpomínkami na válečný exodus a dobovými fotografiemi, které se podařilo získat od zdejších rodin, i DVD plné autentických výpovědí žijících pamětníků. Česká hymna v bez-

ho kořene, žab a šneků byla však pro Čechy nezvyklá a nepochopitelná. Italové si zase nemohli zvyknout spát pod těžkou péřovou duchovou, z níž člověku vykukovaly nohy. I tento problém byl časem odstraněn. Italské tkadleny začaly tkát velká prostěradla z technického konopí.

Mezi italskými vystěhovalci byli i stařešinové z vesnice Pré, nacházející se ve spodní části údolí, kam ještě dosahuje od jezera Lago di Garda klima vhodné pro pěstování vinné révy. Rozhodli se udělat radost svým hostitelům. Než se rodina vrátila z pole, omladili jim radikálními řezy zanedbané rostliny vinné révy. Pohled na holé pahýly Čechy rozplakal. Stařešinové pak měli těžký úkol přesvědčit je, že vinnou révu nezničili, ale právě naopak. Majitelé uvěřili až tváří v tvář velké úrodě.

Po čtyřech letech se konečně Ledrenští mohli vrátit do rodného údolí. Loučení se neobešlo bez slz. Těžká doba lidí stmelila a vznikla mnohá přátelství. Italové si domů odváželi kromě zvyků a receptů na tradiční česká jídla také české druhy slivoní, kamna na uhlí, madony nebo české slabikáře... Jejich návrat však nebyl příliš šťastný. Doma našli zcela zbořené a zdemolované domy a trvalo dlouho, než je dali zase dohromady. Přátelství, která v Čechách vznikla, nezpřetrhal ani čas, ani vzdálenost. Některá z nich přetrvala i několik desetiletí, i když jen prostřednictvím dopisů.

PŘÍBĚH POKRAČUJE...

Vzpomínky na válečný pobyt Italů v Čechách se nepředávaly z generace na gene-

raci jen na italské straně. Potvrzují to i slova Ivana Herbsta, starosty Všeni: „Moje maminka mi vyprávěla, že k nám do vesnice přijeli v roce 1914 vystěhovalci z italského městečka Tiarno di Sotto. Skamarádila se s italskou dívkou ve stejném věku, jmenovala se Costanza Ferrara... Maminka o ní často mluvila. Italové, kteří ve Všeni bydleli, prý byli pracovití, hodní a velmi zbožní. Po roce 1989 jsem po nich začal pátrat v Itálii, napsal jsem starostovi ves-

chybně české i italské verzi v podání ledrenského mužského pěveckého sboru Cima d'Oro české návštěvníky překvapila a dojala. Jako symbol obnovení starých pout byla podepsána dohoda o přátelství, která nezůstala jen na papíře. Vyústila v mnoho výměnných pobytů škol, sportovních a zájmových organizací.

Při večeři, která uzavírala několikaletou návštěvu české delegace v Ledrenském údolí, došlo i na vzpomínky českých a italských babiček a dědečků. Ke všeobecnému údivu se zjistilo, že dva přítomné poji stejný příběh. Luca Zendri a Ivan Herbst, potomci Mařenky a Vávry, se nic netuše setkali u jednoho stolu. Za-

zůstane „Boemia“, jejich druhá vlast. A co vás tu čeká? Svoji polohou nedaleko Gardského jezera je Ledrenské údolí velmi atraktivní. I ono má své vlastní jezero, i když nesrovnatelně menší. Jmenuje se Ledro a díky své příjemné komorní atmosféře je jako stvořené pro klidnou dovolenou s dětmi. Nemá takový věhlas jako mondénní Garda, jeho výhodou však jsou příjemné ceny ubytování. Ledrenské údolí je stejně jako zbytek Trentina rájem sportovců. Turistům nabízí nespočet nádherných panoramatických tras, na své si tu přijdou i cyklisté. Rovinek si užijí dosyta kolem jezera Ledro, které před lety vydalo malý poklad: ojedinělá obydlí zvaná „pa-

čala se tím psát nová kapitola tohoto příběhu. Zanedlouho přijel Luca Zendri do Všeni i se svou rodinou. „V duchu jsem si říkal: Babi, tak jsem se sem za tebe vrátil. S Ivanem Herbstem jsem se potkal v kostele. Když jsem mu šel vstříc, najednou jsme tam nebyli my dva, ale Vávra s Mařenkou. Moje dcery jsou ještě malé, ale až povyrostou, budu jim o všem vyprávět.“

V roce 2009 vyrazilo do Čech z Ledrenského údolí devět autobusů s těmi, kteří se chtěli poklonit památce více než 400 ledrenských obyvatel, kteří se návratu domů nedočkali a byli pohřbeni na českých hřbitovech. Na Svaté hoře u Příbrami, která byla kdysi oblíbeným cílem Italů, odhalili na jejich počest originální památník zhotovený akademickým sochařem Otmarem Olivou.

LEDRENSKÉ ÚDOLÍ DNES

Když do Ledrenského údolí přijedete dnes a zdejší obyvatelé zjistí, že jste Češi, jejich tváře se rozzáří nepředstíranou radostí. Budou vám však stejně říkat Boemi, protože Česká republika už pro ně navždy

lafitti“, postavená na vysokých kůlech. Prohlédnout si je můžete v muzeu v Molině. Pokud se vám nechce šlapat, můžete se spustit z Ledrenského údolí po staré cestě Vecchio Ponale, která byla před výstavbou dlouhého tunelu jediným přístupem od jezera Garda do údolí. Cyklisté, kteří si chtějí dát do těla, míří na nedalekou horu Tremalzo, která je hotovou lahůdkou. Na vrcholu je při dobré viditelnosti odmění úchvatný pohled na jezero Ledro a dokonce i vzdálenější Gardu. Ledrenské údolí proslavil i mladý sport – kaňonink, který umožňuje vychutnávat si krásy zdejší přírody přímo v korytech dravých horských říček. Tato adrenalinová disciplína je ale jen pro otrlé. Pokud se do údolí vydáte, neďte se, že na jídelním lístku najdete české kynuté knedlíky plněné ovocem – „gnocchi boemi“. Je to jedno z nejoblíbenějších jídel místních obyvatel. Obyvatel, kteří nám Čechům chtějí rozumět, a proto chodí na kurzy češtiny a na kurzech české kuchyně se dokonce učí vařit i další české pokrmy. X